

Yashil IQTISODIYOT va TARAQQIYOT

Ijtimoiy, iqtisodiy, siyosiy, ilmiy, ommabop jurnal

2024

No 2

- 08.00.01 Iqtisodiyot nazariyasi
- 08.00.02 Makroiqtisodiyot
- 08.00.03 Sanoat iqtisodiyoti
- 08.00.04 Qishloq xo'jaligi iqtisodiyoti
- 08.00.05 Xizmat ko'rsatish tarmoqlari iqtisodiyoti
- 08.00.06 Ekonometrika va statistika
- 08.00.07 Moliya, pul muomalasi va kredit
- 08.00.08 Buxgalteriya hisobi, iqtisodiy tahlil va audit
- 08.00.09 Jahon iqtisodiyoti
- 08.00.10 Demografiya. Mehnat iqtisodiyoti
- 08.00.11 Marketing
- 08.00.12 Mintaqaviy iqtisodiyot
- 08.00.13 Menejment
- 08.00.14 Iqtisodiyotda axborot tizimlari va texnologiyalari
- 08.00.15 Tadbirkorlik va kichik biznes iqtisodiyoti
- 08.00.16 Raqamli iqtisodiyot va xalqaro raqamli integratsiya
- 08.00.17 Turizm va mehmonxona faoliyati

74-91 xalqaro daraja
ISSN: 2992-8982

Yashil IQTISODIYOT va TARAQQIYOT

Ijtimoiy, iqtisodiy, siyosiy, ilmiy, ommabop jurnal

Bosh muharrir:
Sharipov Kongiratbay Avezimbetovich

Bosh muharrir o'rinbosari:
Karimov Norboy G'aniyevich

Elektron nashr. 928 sahifa.

E'lon qilishga 2024-yil 29-fevralda ruxsat etildi.

Muharrir:
Qurbonov Sherzod Ismatillayevich

Tahrir hay'ati:

Salimov Oqil Umrzoqovich, O'zbekiston fanlar akademiyasi akademigi
Abduraxmanov Kalandar Xodjayevich, O'zbekiston fanlar akademiyasi akademigi
Rae Kvon Chung, Janubiy Koreya, TDIU faxriy professori, "Nobel" mukofoti laureati
Osman Mesten, Turkiya parlamenti a'zosi, Turkiya – O'zbekiston do'stlik jamiyati rahbari
Sharipov Kongiratbay Avezimbetovich, t.f.d., prof., O'zR Oliy ta'lim, fan va innovatsiyalar vaziri
Buzrukxonov Sarvarxon Munavvarxonovich, i.f.d., O'zR Oliy ta'lim, fan va innovatsiyalar vaziri o'rinbosari
Axmedov Durbek Kudratillayevich, i.f.d., prof., O'zR Oliy Majlisi qonunchilik palatasi deputati
Axmedov Sayfullo Normatovich i.f.n., professor, MIM akademiyasi rektori
Xudoyqulov Sadirdin Karimovich, i.f.d., prof., TDIU YoMMMIB birinchi prorektori
Abduraxmanova Gulnora Kalendarovna, i.f.d., prof., TDIU Ilmiy ishlar va innovatsiyalar bo'yicha prorektori
Kalonov Muxiddin Baxritdinovich, i.f.d., prof., "O'IRIAM" ilmiy tadqiqot markazi direktori – prorektor
Yuldashev Mutallib Ibragimovich, i.f.d., TMI professori
Samadov Asqarjon Nishonovich, i.f.n., TDIU professori
Slizovskiy Dimitriy Yegorovich, t.f.d., Rossiya xalqlar do'stligi universiteti professori
Mustafakulov Sherzod Igamberdiyevich, i.f.d., prof., Xalqaro "Nordik" universiteti rektori
Aliyev Bekdavlal Aliyevich, f.f.d., TDIU professori
Axmedov Ikrom Akramovich, i.f.d. TDIU professori
Po'latov Baxtiyor Alimovich, t.f.d., profesor
Eshtayev Alisher Abdug'aniyevich, i.f.d., TDIU professori
Isakov Janabay Yakubbayevich, i.f.d., TDIU professori
Musyeva Shoira Azimovna, SamDu IS instituti professori
Axmedov Javohir Jamolovich, i.f.f.d., "El-yurt umidi" jamg'armasi ijrochi direktori o'rinbosari
Toxirov Jaloliddin Ochil o'g'li, t.f.f.d., TAQU katta o'qituvchisi
Xalikov Suyun Ravshanovich, i. f. n., TDAU dotsenti
Kamilova Iroda Xusniddinovna, i.f.f.d., TDIU dotsenti
Nosirova Nargiza Jamoliddin qizi, i.f.f.d., TDIU dotsenti
Rustamov Ilhomiddin, f.f.n., Farg'ona davlat universiteti dotsenti
Fayziyev Oybek Raximovich, i.f.f.d. (PhD), Alfraganus universiteti dotsenti
Sevil Piriyeva Karaman, PhD, Turkiya Anqara universiteti doktoranti
Mirzaliyev Sanjar Maxamatjon o'g'li, TDIU mustaqil tadqiqotchisi
Utayev Uktam Choriyevich, O'zR Bosh prokuraturasi boshqarma boshlig'i o'rinbosari
Ochilov Farxod, O'zR Bosh prokuraturasi iqtisodiy jinoyatlarga qarshi kurashish departamenti bo'limi boshlig'i
Yaxshiboyeva Laylo Abdisattorovna, TDIU katta o'qituvchisi

Ekspertlar kengashi:

Berkinov Bazarbay, iqtisodiyot fanlari doktori, professor
Hakimov Ziyodulla Ahmadovich, i.f.d, TDIU dotsenti
Tuxtabayev Jamshid Sharafetdinovich, i.f.f.d, TDIU dotsenti
Xamidova Faridaxon Abdulkarim qizi, i.f.d., TMI dotsenti
Babayeva Zuhra Yuldashevna, TDIU mustaqil tadqiqotchisi

Muassis: "Ma'rifat-print-media" MChJ

Hamkorlarimiz: Toshkent davlat iqtisodiyot universiteti, O'zR Tabiat resurslari vazirligi, O'zR Bosh prokuraturasi huzuridagi IJQK departamenti.

MUNDARIJA

Ilm-fanga baxshida umr Baxtiyor Islamov	10
Kichik biznesni rivojlantirishda “yashil” iqtisodiyotni keng tatbiq qilishning ahamiyati Gulnora Abdurahmonova Kalandarovna, Sanjar Baxodirovich G’oipnazarov	12
Brand Capital as a Determinant of Institutional Prestige and Student Choice in the Higher Education System Zufarova Nozima Gulamidinova	18
Inson va atrof-muhit dialektikasi: nomutanosiblik ko’rsatkichlari va ekologik muammolar Butaboyev Maxammadjon Tuychiyevich, Maxmudov Nosir Maxmudovich	26
Yashil budjetlashtirish va uni O‘zbekistonda joriy etish istiqbollari Meyliev Obid Raxmatullayevich, Gofurova Kamola Xayrulla qizi	32
Iqtisodiyotda ta’lim va fan integratsiyasining asosiy yo’nalishlari Yormatov Ilmidin Toshmatovich	37
Transport vositalari va yo’llar turizm transport infratuzilmasini rivojlantirishning muhim omilidir Agzamov Shaxboz Akmalovich	41
Bank xizmatlarini raqamlashtirish orqali samaradorligini oshirish A. X. Salamov	46
Biznes-reja baliqchilik xo’jaligi rivojlanishi uchun asos sifatida Dosmurotova Shaxista Kengashovna	50
Mamlakatning investitsiyaviy jozibadorligi va uning lizing munosabatlari rivojlanishi bilan bog’liqligi Axmediyeva Aliya Toxtarovna	57
Turizmni rivojlantirish imkoniyatlari Ziyadullayev Ilhom Narkabilovich	65
Tijorat banklari depozit operatsiyalari samaradorligini oshirish muammolari va ularni bartaraf etish yo’llari Shamsiyev Nodir Muratovich	69
Hududlarni rivojlantirishda xorijiy investitsiyalarning samaradorligini oshirish masalalari Shagzatov Oybek bahodirovich	74
Hududlar biznes muhitini rivojlantirish va samarali boshqarish yo’nalishlari Davlatov Sanjar Abdimannonovich	78
Ijtimoiy rivojlanish xulq-atvor paradigmasida yoshlarning tadbirkorlik faoliyatini tartibga solishning nazariy asoslari Mirzatov Baxtiyor Toxirovich	82
Korxonalar innovatsion faoliyatida raqamli transformatsiyaning muhim yo’nalishlari Yuldasheva Kamola Miraliyevna	86
O‘zbekistonda agroturizmni rivojlantirishning tashkiliy-iqtisodiy mexanizmini takomillashtirish (Buxoro viloyati misolida) Yoriyeva Farangiz Murodillayevna	91
Innovatsion tadbirkorlik muhitini kompleks baholashda xalqaro tashkilotlar tajribasi Nazarova Umida Avazovna	96
Turizm faoliyatini davlat tomonidan tartibga solish samaradorligini oshirishning ayrim usullari Mirzaxodjayev Alisher Botirovich	100
Globalashuv sharoitida transchegaraviy suv resurslardan samarali foydalanishni boshqirish Mirzayev Musurmon Umidullayevich	105
Surxondaro viloyati iqtisodiyotida kichik biznes va tadbirkorlikning o’rni va ahamiyati Fayziyeva Aziza Azamat qizi	110
Ta’lim muassasalarida xarajatlarni moliyaviy nazorat etishning samaradorligi tahlili Eshonqulov Davlatjon Rajabboyevich	115
Ta’minot zanjirini boshqarishda transport logistikasi usullarini takomillashtirish Zoxidova Nazokat Berdimurot qizi	121
Blokcheyn texnologiyasida xavfsizlik masalalari Mamadiyarov Zokir Toshtemirovich	125

Развитие цифровой трансформации банковского сектора Республики Узбекистан.....	131
Абдурахманова Матлуба Махамадаминовна	
Asosiy fondlarni hisoblash va baholash usullarini takomillashtirish istiqbollari.....	137
Rixsimbayev Odiljon Qobiljonovich	
Marketingda tovar harakati tizimini optimallashtirish va modellashtirish.....	143
Sherzod Xolmurodovich Pardayev, Kamola Abdujabborovna Pardayeva	
Iqtisodiy rivojlanish uchun strategik taqsimlash strategiyalari: Investitsion Fond Portfellarning qiyosiy tahlili.....	150
Sultonboeva Munira bahodirovna	
Soliq munosabatlarining ijtimoiy-iqtisodiy ahamiyati: ilmiy-nazariy qarashlar.....	156
Axrorov Zarif Oripovich, Saidmurodov Feruz Sodiqjon o'g'li	
Взаимосвязь инвестиционной стратегии с оценкой эффективности инвестиционного проекта.....	161
С. С. Алиева, А. Назаров	
Erkin iqtisodiy zonalarning faoliyati va boshqaruv mexanizmini takomillashtirish.....	169
Sheraliyeva Saida Azatovna	
Xizmat safari xarajatlari hisobining huquqiy asoslari.....	172
Ergashev Sarvar Xudoynazarovich	
Инклюзивное образование и его особенности.....	177
Зайнутдинова Умида Джалоловна	
Jismoniy shaxslarning mol-mulk va yer soliqlarini hisoblash va undirish samaradorligini oshirish yo'llari.....	181
Qurbonov Muxiddin Abdullayevich	
Mamlakatda soliq qarzdorligi vujudga kelishining asosiy sabablari va ularni qisqartirish yo'llari.....	186
Hakimov Ulug'bek Furqat o'g'li	
Mulk qiymatini baholash tushunchasi, baholash obyektlari, baholanadigan qiymat turlari.....	190
Izbosarov Boburjon Bahriddinovich, Yoqubboyev Ilhomjon G'ulomjon o'g'li	
O'zbekistonda sug'urta xizmatlarining zamonaviy transformatsiyasi.....	195
G. Adilova	
Biznes subyektlarida samaradorlik masalalarini o'yinlar nazariyasi usuli bilan baholash.....	199
Mardiyev Nurali	
Yengil sanoatda "lean production" konsepsiyasini tatbiq etishning amaliy jihatlari.....	205
Yaxyayeva Inobat Karimovna	
Soliq salohiyatini baholash usullari va ularning tadbirkorlik subyektlari faoliyatiga ta'siri tahlili.....	209
Borotov Sharofiddin Jumaqul o'g'li	
Ko'chmas mulk bozorini baholashning institutsional asoslari.....	215
Ishonqulov Nizamjon Fayzullayevich	
Raqamli iqtisodiyot sharoitida turizm xizmatlarini rivojlantirishning asosiy yo'nalishlari.....	223
Amriyeva Shaxzoda Shuxratovna	
O'zbekistonning bank-moliya tizimi hamda unda Islom moliyasi instrumentlarini jalb etishdagi joriy tendensiyalar.....	228
Eshimov Alisher Dasmurodovich	
Tashqi savdoda notarif usullarni qo'llashning iqtisodiy oqibatlarini aniqlash metodologiyasi (rivojlangan davlatlar tajribasi).....	236
Norqobilov Akobir Iso o'g'li	
Reklama xizmatlari va uning subyektlar samaradorligini oshirishdagi imkoniyatlari.....	242
Rabbimov Elbek Abdulloyevich	
Ijtimoiy siyosatni amalga oshirishda sog'liqni saqlash tizimini moliyalashtirish asoslari.....	247
Imonqulov Nuriddin Qo'shmon o'g'li	
Tijorat banklari biznes ekotizimini rivojlantirishning nazariy asoslari.....	252
Shoymardonov Orziqul Jo'ra o'g'li	
Majburiy tibbiy sug'urtaning vujudga kelishi va o'ziga xos xususiyatlari.....	258
Kenjayev Soxib Sayfiyevich	
O'zbekiston Respublikasida zamonaviy soliq ma'murchiligini joriy etish orqali budjet-soliq siyosati samaradorligini yanada oshirish.....	262
Yuldasheva Shaxnoza Xojiakbar qizi	
Jahon iqtisodiyotining barqaror rivojlanishida derivativlar bozorining roli.....	268
Shokirov Mirkamol Mirolim o'g'li	

Boshqaruv hisobida mas'uliyat markazlarini tashkil etish masalalari.....	276
Sobirov Otabek Olimjonovich	
Davlat moliyasini boshqarishda moliyaviy nazorat usullaridan samarali foydalanish yo'llari.....	279
Kultayev Farxod Shavkatovich	
Tijorat banklari foydasi va rentabillik ko'rsatkichlariga ta'sir etuvchi omillar tahlilini takomillashtirish.....	283
Normo'minov Temurbek Sheraliyevich	
O'zbekiston Respublikasida tijorat banklari aktivlar sifatini oshirish yo'llari.....	286
To'ychiyev Otabek Shamshiyevich	
Venchr kapitalining mohiyati va O'zbekistonda venchr tizimini rivojlantirishning institutsional asoslari.....	290
Tadjibayeva Nigora Gulomjonovna	
Innovatsiyalar: zamonaviy iqtisodiyot uchun innovatsion faoliyatni qo'llab-quvvatlash zarurati.....	295
Malikova Dilrabo Muminovna, Tursunov Jahongir Ulug'bek o'g'li	
Budjet daromadlarining shakllanishida egri soliqlarning ta'sirini ko'p omilli ekonometrik modellashtirishda tahlil qilish.....	299
Abdunazarova Shahnoza Norqo'chqor qizi	
Aksiyadorlik jamiyatlarida investitsion jozibadorlikni oshirish yo'llari.....	304
Abdullayev Boburjon Akbaraliyevich	
Barcha tadbirkorlik subyektlariga teng raqobat sharoitini yaratishda soliq imtiyozlarining o'rni.....	308
Akbarov Akmalxon Akrom o'g'li	
Hisob siyosati va unda biologik aktivlar hisobini yoritib berish tartibini takomillashtirish.....	312
Mirzayeva Nargiza Batirovna	
Talabalarining oilali bo'lishiga ta'sir etuvchi omillarga iqtisodiy baholashda yangicha yondashuv.....	316
O. U. Shomurodov, A. A. Suyarov, Z. U. Uroqov, J. S. Urazov, A. T. Ablahatov	
Ways to Use the Experience of Foreign Countries in Creating a Beneficial Business Environment for Entrepreneurship And Improving Taxation.....	321
Mukhlisa Ikramova	
Aholi turmush darajasini oshirishda moliyaviy savodxonlikning o'rni va iqtisodiy rivojlanishga ta'siri.....	327
Yusupov Muhammadali Soxib o'g'li, J.D. Xojiyev	
Temir yo'l sanoat korxonalarida ijtimoiy-mehnat munosabatlarini boshqarish bo'yicha xorijiy tajriba.....	331
Kadirova Sharofat Amonovna	
Механизм внедрения аутсорсинговой деятельности в АО “Ўзтемирўйўлўловчи”.....	334
Н. Э. Кахарова	
Kichik biznes va xususiy tadbirkorlikni yanada rivojlantirish investitsiyalarni jalb qilishda xorijiy mamlakatlar tajribasi.....	339
Sharipov Bobur Anvar o'g'li	
“STEKLOPLASTIK” MCHJning bozordagi strategik holatini tahlil qilish.....	344
Musyeva Shoira Azimovna	
Agrar sektorda ekologik toza mahsulotlarni ishlab chiqarishning nazariy masalalari.....	350
M. Sh. Nazarova, Z. S. Kazakova	
Methodological Foundations of Bank Lending and Classification of Factors Affecting the Features of Obtaining Loans.....	355
Raxmanova Laylo bahodirovna, A. Karimova	
Agrosanoat klasterlarda tovar-moddiy zaxiralar samaradorligini KPI orqali baholash uslubiyati.....	359
Toshpo'latov Azizbek Shermuxamadovich	
Faol tadbirkorlar faoliyatida kambag'al oilalarni iqtisodiy-ijtimoiy holatini yaxshilash imkoniyatlari.....	364
Salamov Ibrohim, Nazarova Maryam Sharifovna, Kazakova Zulayxo Saloxiddinovna, Jonibekov Faxriddin Beknazarovich, Kudratov Rizo Turdibayevich, Ulmasova Oygul Baxtiyorovna, Xamdama Nasiba Ablakulovna, Xudayberdiyeva Ma'rifat Umarovna	
Xo'jalik yurituvchi subyektlar strategiyasi tahlilining o'ziga xos xususiyatlari.....	371
Tursunova Shaxnoza Farxod qizi	
Процессы цифровизации АО “Hududgazta'minot”.....	375
Хусанов Кахрамон Нишонович	
O'zbekistonda aholi turmush darajasini oshirish yo'llari.....	380
Abdullayeva Madina Kamilovna, Eldorbekov G'ofurbek Iskandarbek o'g'li	
Aholi farovonligini oshirishda tadbirkorlik subyektlari uchun kredit tizimini takomillashtirish mexanizmi.....	383
Bobayev Isroiljon Abdinabiyevich	

Mamlakatga jalb qilingan xorijiy kapitalning tovarlar va xizmatlar importi salohiyatiga ta'sirini ekonometrik modellar bilan baholash.....	388
Saydullayev Azamat Jo'raqul o'g'li	
O'zbekistonda bank xizmatlari raqobatbardoshligini baholash mazmuni va o'ziga xos xususiyatlari.....	396
Sh. Madraimov	
Kapital bozorida sug'urta kompaniyalar institutsional investor sifatida	399
Xasanova Lola Mamasharifovna	
Yangi O'zbekiston strategiyasida institutsional islohotlarni yanada chuqurlashtirish va ko'p funksiyali raqamlashtirishning ilmiy asoslari	402
B. B. Berkinov	
O'zbekiston Respublikasi tijorat banklari orqali jinoiy yo'l bilan olingan daromadlarni legallashtirish mexanizmlari	411
G'afurov Umidjon Bahodir o'g'li	
Rivojlangan mamlakatlarda keksa fuqarolarning bandligini oshirish kam ta'minlangan aholi qatlamini qo'llab-quvvatlash usuli sifatida (Yaponiya tajribasi misolida)	415
Karimov Bekzodjon Ixomovich	
Tashqi savdoni oshirishda boj-tarif siyosatini takomillashtirish mexanizmlari	422
Pardayev Ilhomjon G'ulomjon o'g'li	
Финансы или корпоративные финансы	428
Уринов Бобур Насиллоевич	
In Ensuring Economic Development in the Country Green Economy and its Features	434
Akhunova Shakhistakhon Nomonjanovna, Abdusattorova Mokhirabonu Abdugoppor kizi	
Tijorat banklarining investitsiya faoliyatini rivojlantirish yo'nalishlari	439
Jo'rayev O'ktam Panji o'g'li	
Сокращение уровня бедности в Узбекистане.....	445
Амирджанова Ситора Суннат кизи	
Paxtachilik sohasida ishlab chiqarish jarayonlari samaradorligini oshirishning innovatsion yechimlari va uning foydaga ta'sirini baholash	450
S. B. Inoyatov	
Tijorat banklarida muammoli kreditlar bilan ishlash amaliyotidagi muammolar va ularni barataraf etish yo'llari.....	455
Maxmudov Rahimjon Hamid o'g'li	
Mahalliy budjet daromadlarining nazariy va ilmiy asoslari	462
Ollokulova Feruza Mansurovna	
Kambag'allikni qisqartirish – aholi turmush farovonligini ta'minlashning muhim omili	465
Usmanov Baxodir Baxtiyorovich	
Raqamli marketingni rivojlantirish zaruriyati	471
Xalmuxamedova Zebaxon Babaxanovna	
Tijorat banklari o'rtasidagi raqobatni rivojlantirish orqali fond bozorida aksiyalar narxini barqarorligini ta'minlash istiqbollari	475
M. Yuldosheva	
Konchilik sanoati korxonalarida innovatsion faoliyatni rivojlantirish mexanizmlarining ilmiy-nazariy asoslari	482
Kurbanova Mehriniso Nematjanovna	
O'zbekistonda banklar moliyaviy xizmatlari va ular sifatining amaldagi holati tahlili	489
Mirzayev Mirza Abdullayevich	
Oliy ta'lim muassasalarining iqtisodiy samaradorlikning raqobatbardoshligini instituttsional tahlil qilish mexanizmi.....	494
Saydullayeva Saodat Abdumajidovna	
Integrasiya sharoitida to'qimachilik sanoatining rivojlanishi	501
Ziyayeva Muhtasar Mansurdjanovna	
Auditorlik tekshiruvini tashkil etish va o'tkazish jarayonlarini takomillashtirish	505
Karamatova Noiba Husnitdinovna	
Davlatning iqtisodiy xavfsizligini ta'minlashning nazariy jihatlari	512
Mamatov Mamajan Axmadjonovich	
Экономическое сознание и экономическое мышление: теоретический анализ.....	519
Пардаев Мамаюнус Каршибаевич, Мухаммедов Мурод Мухаммедович	

O'zbekiston respublikasi tijorat banklari tomonidan qurilish korxonalarini kreditlashni takomillashtirish yo'llari	524
Sultonov Baxram Begdullayevich	
Роль искусственного интеллекта в современных технологиях медиаобразования в высших учебных заведениях.....	528
Самигова Гуландом Абдужаббаровна	
Talabalarga moliyaviy yordam dasturlari va ularning ta'lim sifatiga ta'siri	536
Mirzayeva Muhlisa Ubaydullo qizi	
Mintaqaviy investitsion jozibadorlik va investitsion siyosat: nazariy talqin	541
Muminov Akmal Tulkunovich	
Mamlakatni ijtimoiy-iqtisodiy taraqqiyotida oliy ta'lim tizimining ta'siri	545
Nasimov Adiz Azamat o'g'li, Baxtiyorova Jasmina Jasurovna, Axrorov Zarif Oripovich	
Respublikada fermer xo'jaliklarga xizmat ko'rsatishni rivojlantirish va agroxizmatlar bozorini davlat tomonidan qo'llab-quvvatlash imkoniyatlari	550
Shukurov Ilxom Safarboyevich	
Turli mamlakatlarda oliy ta'limni moliyalashtirish yo'llari	557
Umarova Moxigul Maxmayunus qizi	
Dehqonchilikni innovatsion asosda rivojlantirishning xorijiy tajribasi.....	562
Yuldashev G'iyos Turabekovich	
Tijorat bank xizmat turlarini islomiy bank xizmatlari orqali rivojlantirish istiqbollari	566
Bayjanova Gozsal Sarsengaliyevna	
Qishloq xo'jaligi mahsulotini baholash va hisobga olishning uslubiy jihatlarini takomillashtirish	572
Boltayev Abror Sayitmuradovich	
Секреты интересного урока в начальной школе	579
Гараева Олеся Владимировна	
Iqtisodiyotni barqaror rivojlanishda yashil iqtisodiyotning o'rni.....	582
Ibragimova Gulchehra Toxirovna	
Mahsulot va xizmatlarni raqamli transformatsiyasini amalga oshirish algoritmi.....	586
Kucharov Abrorjon Sobirjanovich, Bobojonov Azizjon Babaxanovich, Abdurakhmonov Abdumalik Abdurashidovich	
O'zbekiston Respublikasining soliq tizimi mamlakatda yashirin iqtisodiyot ulushini qisqartirish vositasi sifatida.....	593
Nabiyev Feruz Nurmurodovich	
Fundamentals of Innovative Management and its Organizational Control	599
Akramova Aziza Abduvohidovna, Maqsudov Bunyod Abdusamatovich	
Moliyaviy menejment tizimini rivojlantirishda raqamli marketingdan foydalanishning afzalliklari.....	604
Sobirjonov Sanjar Sobirjonovich	
Оценка экономической эффективности использования фотоэлектрической тепловой установки.....	608
Жураев Ислон Рахматович, Юлдошев Исроил Абриевич, Жураева Зухра Исламовна	
Ilmiy darajali kadrlar tayyorlash sohasida xalqaro tajriba.....	614
Fazliddinov Shohruh Shamsiddinovich	
Turizm infratuzilmasi va uning tarkibiy tuzilishi	621
Po'latov Ma'murjon Murodjon o'g'li	
Oliy ta'lim xizmatlari bozorining rivojlanishi sabablari.....	625
Abdukadirova Kamola Azimovna	
Mintaqada turizm sohasini rivojlantirishda xorijiy mamlakatlar tajribalari.....	629
Isomiddinov Inomjon Qurvonali o'g'li	
Ichki turizmni rivojlantirish bo'yicha infrastruktura holati.....	636
Dehqonov Burxon Rustamovich	
Soliqqa tortish maqsadida kadastr qiymatlarini aniqlash mexanizmlarini takomillashtirish yo'llari.....	642
Kamilov Abror Anvarovich	
O'zbekistonda uylarning energiya samaradorligini oshirish.....	647
Dodiyev Fozil O'tkurovich	
O'zbekistonda talant menejmentni tatbiq etish istiqbollari.....	653
Mirzaliyev Sanjar Maxamatjon o'g'li	
Raqamli iqtisodiyot sharoitida tibbiyot sohasini moliyalashtirish istiqbollari.....	658
Muxammadiyev Ramz Zoirjon o'g'li	

Bulutli texnologiyalardan foydalangan holda resurs xarajatlarini optimallashtirish: tahlil va boshqarish	663
Saitkamolov Muxammadxo'ja Sobirxo'ja o'g'li, Karabayev Rustam Zafarovich	
Milliy iqtisodiyotni rivojlanishida sug'urta institutlarining tutgan o'rnini	673
K. A. Sharipov, D. Jo'rayev	
Tadbirkorlik nazariyasining evolyutsion talqini.....	678
Aripov Oybek Abdullayevich	
Enhance Export Potential of Private Entrepreneurship and Small Venture.....	683
Nosirova Nargiza Jamoliddin qizi	
Mintaqa barqaror rivojlanishini cheklovchi ekologik omillar tahlili.....	690
Adilova Marg'uba Tursunaliyevna	
Improving the Efficiency of Industrial Enterprise Activities in the Age of Digital Technologies	698
Avloqulova Sadoqat Sobirjon qizi	
A study of green marketing practices in the retail industry – Advantages and disadvantages.....	705
Davronova Zilola Gulomovna	
Tijorat banklarining korporativ xizmatlarini transformatsiyalash jarayonini rivojlantirish.....	709
Farmanova O'g'li Aliqul qizi	
Davlat moliyaviy nazorat tizimini rivojlantirish istiqbollari	715
Maxmudov Azamat Normuradovich	
Xorijiy banklarning moliya injiniringi mahsulotlari va rivojlanish istiqbollari	721
Saipnazarov Sherbek Shaylavbekovich	
O'zbekistonda turizm xizmatlari imkoniyatlari: muammo va yechimlar	727
Fayziyev Oybek Raximovich, Xalikov Saydilla Abdraxmanovich	
Sanoat klasterlarini shakllanishining simulyatsiya modelini yaratish	734
Xakimov Ziyodulla Axmadovich, Axmedova Rayxona Jasurbek qizi	
Hududlarni ijtimoiy-iqtisodiy rivojlantirishning xususiyatlari va ustuvor yo'nalishlari	741
Tolibjon Qazaqov Sharifjon o'g'li	
Raqamli iqtisodiyotda zamonaviy texnika va texnologiyalarning xususiyatlari.....	747
Xusanov Ulugbek Nishanovich	
Biologik aktivlar va qishloq xo'jaligi mahsuloti joriy hisobini tashkil etish bo'yicha xorijiy tajribalar	752
Yusupova Mahfuza Baxtiyor qizi	
Mulkchilikning iqtisodiyotdagi ahamiyatini qiyosiy tahlil qilish (O'zbekiston va Shvetsiya misolida).....	757
Odil Norboyev	
Ipoteka krediti riskining ayrim nazariy jihatlari.....	761
Xamraqulova Gulnozaxon Faxriddin qizi	
Xalqaro turizm bozorining rivojlanish tendensiyalari va unda O'zbekistonning ishtiroki.....	764
Eshtayev Alisher Abdug'aniyevich, Bobobekova Nargiza Baxtiyorovna	
Tijorat banklari fond bozoridagi aksiyalar narxini o'zgarishini ebo moduli orqali aniqlashning ekonometrik tahlili.....	769
Yuldoshova Manzura Ollashkurovna	
Organizational mechanism of sustainable development of the tourism industry, role and application of technologies.....	780
Sayfutdinov Shuxratjon Sultonovich	
Banklarda risklarni diversifikatsiyalashning mohiyati va ahamiyati	787
Baxriddinov Sharofiddin	
Davlat oliy ta'lim muassasalarida daromad va harajatlarning o'zaro mutanosibligi.....	793
Gafurov Anvar Bazarbayevich	
To'g'ridan to'g'ri xorijiy investitsiyalarning O'zbekiston iqtisodiyotiga ta'siri: tahlil va istiqbollar.....	799
Raxmanov Bekzod Ibragimovich	
Инновационный и развивающий менеджмент в сфере услуг	803
Axtamova Mo'xigul Erkinovna	
Ishsizlarni kasb-hunarga o'qitish asosida raqobatbardoshligini oshirish	807
Bakiyeva Iroda Akbarovna	
Dehqon xo'jaliklarida yetishtirilgan grek yong'og'ini iste'molchilarga yetkazib berish yo'llari	811
Inobatov Abror Boshlarovich	
Комплаенс и риск менеджмент в международных гуманитарных организациях	817
Мухамеджанов Баходир Кахрамонович	
Ipakchilik korxonalarida innovatsion faoliyatni boshqarishning o'ziga xos xususiyatlari.....	822
Aliyeva Nodiraxon Abdumalikovna	

Soliqlarning yig'iluvchanligi va unga ta'sir etuvchi omillar tahlili.....	826
Abdurasulov Alisher Abdurasulovich	
Soliq islohotlari: u qanday bo'lishi kerak?	831
Hotamov Alisher Farxodovich	
Анализ операционных процессов экспорто-ориентированных хлопково-текстильных кластеров.....	837
Джурабаев Отабек Джурабаевич	
Ish bilan bandlikni sifat xususiyatlari asosida baholashga zarurat: ilmiy-nazariy yondashuvlar	842
Qurbonov Samandar Pulatovich	
Technology of Formation of Profession-Oriented Communication Competences in Training of Future Specialists in Higher Education Institutions.....	848
Rajapov Sulaymon	
Improving The Methodology of Developing Professional and Communicative Skills in Future Economists (In the Case of Teaching English).....	852
Samandarova Nargiza	
Sanoat mahsulotlarining raqobatbardoshligini oshirishda innovatsion texnoparklardan foydalanish muvaffaqiyatiga ta'sir etuvchi omillar.....	860
Sobirxonov Akbarxon Aziz-o'g'li	
Oziq-ovqat sanoati korxonalarida investitsion salohiyatni shakllantirishning mazmuni va ahamiyati	865
Xamrayev Nodirbek Ravshanovich	
O'zbekistonning moliyaviy siyosati: tarkibiy tuzilishi va tahlili	872
Jabborova Dilafuz Sodiq qizi	
Institutsional islohotlarni chuqurlashtirish sharoitida lizing investitsiyalarini rivojlantirishning nazariy-uslubiy jihatlari	879
Axmediyeva Aliya Toxtarovna	
Hududlar rivojlanishini ta'minlashda erkin iqtisodiy zonalarining ahamiyati.....	885
Salomat Norova	
Yo'lovchi tashish xizmatlari sohasida korxonalar faoliyatini strategik rejalashtirishga ta'sir etuvchi omillari tahlili.....	889
Abarov Mashxurbek Ismonaliyevich, Pulatova Gulchexra Erkinovna	
Andarrayting xizmatining AQSh sug'urta bozorida tutgan o'ri	895
Qarshiyev Daniyar Eshpulatovich	
Konsolidatsiyalashgan moliyaviy hisobotlarni tuzishda aktivlarni qadrsizlanishga tekshirish.....	900
Tojiyev Behzod Bekmurod o'g'li	
Yangi O'zbekiston iqtisodiyotida kichik biznes va xususiy tadbirkorlikni rivojlantirish – muhim yo'nalish.....	904
Dushaboyev Mirjalol	
Recreational potential of Uzbekistan and prospects for the development of wellness tourism in the country.....	912
Amonboyev M., Shaymanova Nigora Yusupovna	
Yashil marketing: tushunchasi, mohiyati, kelib chiqishi, muammolari va istiqbollari	916
G'anieva Madina Bunyodal qizi, Ziyayeva Muhtasar Mansurdjanovna	
Innovatsion menejment va raqamli transformatsiyalarni joriy etishning metodologik asoslari.....	923
Quldoshev Asliddin Tursunovich	

INNOVATSION MENEJMENT VA RAQAMLI TRANSFORMATSIYALARNI JORIY ETISHNING METODOLOGIK ASOSLARI

Quldoshev Asliddin Tursunovich

PhD., dotsent, Samarqand davlat arxitektura-qurilish universiteti
“Ijtimoiy va tabiiy fanlar” kafedrasini mudiri

Annotatsiya: Ushbu maqolada mamlakatimiz iqtisodiyotini rivojlantirishda raqamli texnologiyalarni innovatsiya menejmentidagi rolini oshirish o'rganildi. Innovatsion menejmentni sanoati rivojlangan xorijiy mamlakatlardagi yirik sanoat korxonalarida joriy etilishi borasidagi tajribalar bayon qilindi. Raqamli texnologiyalar innovatsion menejmentni joriy etishning samarali yo'llaridan biri ekanligi borasida “tashkiliy javobgarlik va axborot texnologiya”, “raqobat strategiyasi va axborot texnologiya”, “raqobat strategiya”, “xalqaro aloqalar va AT”, “axborot texnologiya va etika”, “zamonaviy korxonalarni boshqarish” umumiy choralar ishlab chiqilgan. Shuningdek, raqamli transformatsiyalarni rivojlantirish orqali innovatsion menejmentni samarali joriy etish bo'yicha uslubiy asoslar bo'yicha ilmiy-amaliy takliflar ishlab chiqilgan.

Kalit so'zlar: raqamli transformatsiya, innovatsiya, texnologik modernizatsiya, innovatsion menejment, axborot tizimlar infratuzilmasi, tashkiliy javobgarlik, raqobat strategiyasi.

Abstract: In this article, the role of digital technologies in innovation management in the development of our country's economy was studied. The experiences of introducing innovative management in large industrial enterprises in industrially developed foreign countries were described. “Organizational responsibility and information technology”, “competitive strategy and information technology”, “competitive strategy”, “international relations and IT”, “information technology and ethics”, “modern “business management” general measures have been developed. Also, scientific and practical proposals were developed on the methodological basis for the effective introduction of innovative management through the development of digital transformations.

Key words: digital transformation, innovation, technological modernization, innovative management, information systems infrastructure, organizational responsibility, competitive strategy.

Аннотация: В данной статье изучена роль цифровых технологий в инновационном управлении в развитии экономики нашей страны. Описан опыт внедрения инновационного менеджмента на крупных промышленных предприятиях промышленно развитых зарубежных стран. Разработаны общие меры “Организационная ответственность и информационные технологии”, “Конкурентная стратегия и информационные технологии”, “Конкурентная стратегия”, “Международные отношения и информационные технологии”, “Информационные технологии и этика”, “Современное управление бизнесом”. Также разработаны научно-практические предложения по методологической основе эффективного внедрения инновационного управления посредством развития цифровых преобразований.

Ключевые слова: цифровая трансформация, инновации, технологическая модернизация, инновационный менеджмент, инфраструктура информационных систем, организационная ответственность, конкурентная стратегия.

KIRISH

Bilamizki, dunyo tez suratda o'zgarib bormoqda. Bu o'zgarishlar ilm-fan, ijtimoiy-siyosiy, ba'zilar esa ekologiyaga bog'liqdir. Texnologiya, ayniqsa, axborot va kommunikatsion texnologiyalari bu innovatsiya o'zgarishlarida katta ahamiyat kasb etmoqda.

Kompyuter tizimlaridagi ijobiy o'zgarishlar tibbiyot, harbiy kuchlar, global miqyosda axborotlarni to'plash va tarqatish, zamonaviy korxonalarni boshqarishda ham o'z aksini topdi. Kompyuter tarkibiy qismlari va dasturlarining doimiy rivojlanishi korxonalar faoliyatining tubdan o'zgarishiga yo'l ochib berdi: innovatsiya mahsuloti va xizmati turlari vujudga keldi, yangi sanoat tarmoqlari paydo bo'ldi, eski korxonalar va yo'nalishlar yo'q bo'lib ketdi. Qayd etilgan o'zgarishlar bilan bir qatorda texnologiyalar ham iarkib va sifat jihatdan muntazam o'zgarib bormoqda.

Bugungi jamiyatning faol qatnashchisi bo'lish uchun siz innovatsiya o'zgarishlaridan ogoh bo'lishingiz va qatnashishingiz talab etiladi. Shaxsiy hayotingizda ham, jamiyat bilan munosabatlarda ham yangi yo'llardan foydalashingiz lozim bo'ladi. Lekin, shu bilan birga, axborot texnologiyalari yangi turdagi ish faoliyatlari va kasbiy malakani oshirish uchun yaxshi imkoniyatlar yaratmoqda. Bugungi kunda texnologiyalarga oid o'zgarishlar har daqiqa va soniyada vujudga kelmoqda. Bu o'zgarishlardan foydalanish uchun biz ularni tushunishimiz va qabul qilishimiz lozim. Shu maqsadda biz axborot texnologiyasini innovatsiya menejmentidagi rolini aniqlash uchun rasmiy ta'rifda emas, balki sodda qilib tushuntirishga xarakat qilamiz.

METODOLOGIYA

Axborot texnologiyasining innovatsiya jarayonlariga ta'sirini yanada yaxshiroq tushunishdan avval bugungi kundagi korxonalar va shaxsiy faoliyatlarni ko'rib chiqaylik. Bir shaxsning katta korxonada o'rta meydagi menejer sifatida ishlashi mumkin bo'lgan kunlar o'tib ketdi. Korxonalarda endi faqat xodimlarni boshqarib axborotni yuqoriga yetkazib berish bilangina shug'ullanadigan shaxslarga ish qolmadi. Aslida ko'p korxonalar yaxshi tashkil etilgan tashkiliy tarkibga ehtiyojini yo'qotdi, chunki ular uzluksiz ravishda tashkiliy kommunikatsiya orqali bog'langan. Yuqori darajadagi raqobat korxonalarini imkoni boricha daromadliroq ishlashga da'vat etmoqda. Raqobatchingiz siz chiqaradigan mahsulotni xuddi o'zini chiqarib 20% arzon narxda sotsa, siz ham narxlarni tushirishga majbur bo'lasiz va xaridorlaringizning ko'ngliga qaraysiz, bo'lmasa, biznesingiz sinadi va to'xtaydi. Bir yil juda tez rivojlangan korxonalar ikkinchi yil yo'q bo'lib ketishi mumkin. Shuning uchun ko'proq ishga qabul qilish qarorlari juda puxta o'ylab qilinishi lozim, chunki ishchi kuchi juda qimmatli vosita hisoblanadi. Ko'p korxonalar mahsulot narxini tushirish maqsadida juda ko'p ishchilarni va boshqaruv pog'onalarini kamaytirishga majbur bo'lgan. "Kseroks Dokument" kompaniyasi 1985–1995-yillar davomida 125000 dan 90000 gacha xodimlar sonini kamaytirishga majbur bo'lgan, xuddi shu davr mobaynida "IBM" xodimlari soni 400000 dan 200000 ga tushdi. "AT&T", "Delta Airlines", "American Express", "Allied Signal" va boshqa bir qator kompaniyalar ham o'z ishchilar sonini kamaytirdi, qolganlar o'z faoliyatini yanada yaxshilashga erishdilar.

TAHLIL VA NATIJALAR

Xo'sh, kompaniyalar qanday qilib bunday samaradorlikka erishgan? Ko'p holatlarda bunga doimiy ravishda ta'sir etuvchi quyidagi ikki omilni atroflicha puxta o'rganish asosida aniq tadbirlar amalga oshirilgan:

- Ishchilarning mas'uliyat darajasini oshirish.
- Ishchilarga zarur bo'ladigan axborotlarni yetkazib berishda qo'llanadigan axborot texnologiyasining infratuzilmasini takomillashtirish orqali erishilgan.

Axborot tizimlar infratuzilmasi bu kompyuterlar, tizimlar, dasturlar va ma'lumot bazalari birlashmasi bo'lib, ular ma'lumotlarni qayta ishlash va tarqatishda foydalaniladi. Axborot tizimlari ishchilar o'z vazifasini bajarishi uchun kerak bo'ladigan ma'lumotlarni yetkazib berishda katta rol o'ynaydi.

Axborot texnologiya bizning vaqt va makon tushunchalarimizni ham o'zgartirib yubordi. Biznes kelishuvlar bugunda "yuzma-yuz" makonda (muhitda), birinchi biznes-xamkor Yaponiyada, ikkinchisi Germaniyada bo'lsa ham amalga oshirilmoqda.

Tashkiliy javobgarlik va axborot texnologiyasi. "Pan Amerikan Eyrlayns", "Amerikan Motors", "Sobiq ittifoq" va "Osborn Kompyuters"larning qanday o'xshashliklari bor. Ular barchasi yo'q bo'lib ketdi. Nima uchun? Ularning hech biri o'zlari yashab turgan muhitga moslasha olmadi. Bizning o'zgarishlarga bo'lgan qarashlarimizdan shuni aniqlash mumkinki, o'zgarishlar doimo va har zamon mavjuddir. Tabiiy muhit, xaridor didi, texnologiya, qoidalar, ijtimoiy meyorlar va hokazolar doimiy o'zgarishda bo'ladi. Shuning uchun ularga moslashish yashab qolishning asosiy qoidasidir.

Tashkiliy javobgarlik korxonani nafaqat muhitga moslashishi, balki bo'lgan o'zgarishlarga nisbatan biron-bir tashkiliy xatti-harakatni bajarishni bildiradi.

Ayrim korxonalar axborot texnologiyasidan doimiy ravishda foydalanib, raqobatchilar, davlat muassasalari va boshqa tashqi omillar ta'sirida vujudga kelgan o'zgarishlardan xabardor bo'lish uchun foydalanadi. Bunda asosiy tamoyillardan biri bu tashqi muhitni doimiy ravishda kuzatishdir. Shunga ko'ra o'zgarishlarga mos faoliyat ko'rsatilsa, korxonani yashab qolish imkoniyatlari oshadi.

Raqobat strategiyasi va axborot texnologiyasi. Tadbirkorlikning (bozorning) tamoyillariga ko'ra xaridor cheklangan zaxiraga ega va ular nima sotib olish kerakligi haqida o'zlari qaror qabul qiladi. Monopoliyalarning miqdori kamayib va bir turdagi mahsulotni bir nechta kompaniyalar bozorga taqdim qilar ekan, korxonalar xaridorlarni o'z mahsulotini sotib olishga undashi lozim. Iqtisodiyotning globallashuvi va xaridorlar butun dunyodan mahsulot sotib olishi imkoniyatiga ega bo'lishi raqobatni juda ham yuqori darajaga ko'tarib yubordi. Raqobat faqatgina sanoat korxonalarida emas, balki noishlab-chiqarish tashkilotlari orasida ham mavjud. Masalan, institutlar bilimli talabalar uchun davlat tashkilotlari budjetidan ko'proq ajratmalar olish uchun raqobatlashadi.

Korxonalar raqobatida ikki tahdid mavjud. Bu shunda bilinadiki, yangi texnologiya korxonalar mahsulotini keraksiz qilib qo'yadi yoki unga bo'lgan talabni tushirib yuboradi. Masalan, telegraf otlarda xat tashishdan foydalanishni kamaytirdi. Elektron pochta esa faksning o'rnini bosib kelayotganini ko'rish mumkin.

Ikkinchi tahdid bu raqobatbardoshlikni yo'qotish va bozordan chiqib ketishdir. Korxonaning istiqboli uning dastlabki mahsulot va xizmatlariga bog'liq. Chunki korxonalar dastlab mahsulot ishlab chiqarib uni sotadi va undan kelib tushgan daromadga o'z istiqbolini belgilaydi.

Raqobatning tahlilidan shuni bilish mumkinki, raqobatda g'olib chiqish uchun xaridor talabini qondirish asosiy maqsad bo'lishi kerak.

Raqobat strategiyasi. Bu korxonani raqobat muhitida tutgan faoliyat turidir. Eng taniqli raqobat strategiyasining namoyandalaridan biri bu Maykl Porterdir. Uning ta'kidlashicha, 1970-yillar oxiri va 1980-yillar boshida korxonalar quyidagi strategiyalarni qo'llashi mumkin edi:

- Past narxda mahsulot ishlab-chiqarish.
- Yangi mahsulot va xizmatlar turlarini ko'paytirish.
- Bozorning kattaroq qismini egallash.

Korxonalar boshqarish nazariyalari o'zgargani kabi tashkiliy strategiyalar ham o'zgaradi. Ayrim korxonalar sifatli mahsulotni past narxda sotishga qoniqmaydi: shuning uchun ular mahsus xaridor talabiga mos, ya'ni buyurtma bo'yicha mahsulotlar ishlab-chiqarishga kirishadilar. Buyurtma asosida ishlash mahsulotni xuddi xaridorga kerak bo'ladigan tuzilishda va shaklda yaratishdir, vaholanki ko'p korxonalar xaridorni allaqachon yaratilib bo'lingan mahsulotdan tanlashga majbur qiladilar.

Misol uchun mashina sotib olishni olaylik. Agar sizga biron bir tez yuradigan kerak bo'lsa, bozorga borib dilerdan o'zingizga yoqqanini sotib olishingiz mumkin, agar u sizga yoqadigan mashina topolmasa (notabiiy rangli, kuchli motorli), u holda siz uni zavoddan mahsus buyurtma qilishingiz mumkin. Lekin bu bir oz vaqt talab qiladi. Juda ko'p katta avtomobil kompaniyalari standart bo'lgan ko'p miqdordagi avtomobillarni ishlab chiqaradi. Mahsus avtomobil ishlab chiqaruvchi korxonaga misol qilib "General motors" kompaniyasining "Saturn" bo'limini olish mumkin. U orqali buyurtma berilgan mashina 3 hafta ichida istalgandek tayyorlab beriladi.

"GM Uzbekiston" QK ham bu yo'nalishda ishlashga kirishi kerak, qachongacha chet el avtomobillari raqobatidan bojxona to'lovlarini oshirish orqali saqlanish mumkin.

Qanday qilib "Saturn" va boshqalar bunga erishmoqda? Albatta, bunda IT (axborot texnologiyasi)ning katta o'rnini bor. Chunki xaridordan buyurtma kelishi bilan, u kerakli ma'lumotlar bazasiga kiritilib, ishlab-chiqarish jarayoniga to'g'ridan to'g'ri jo'natiladi. Shu bilan birga IT to'lov turiga ham ta'sir ko'rsatadi (masalan VISA yoki Master Card nomeri, hisob raqami egasi, xaridor balansidan cheklanishlar va h.k.). IT xaridor talabini aniqlashda va o'zgartirishlarni tezkor amalga oshirishda yordam beradi. IT korxonalar ichki operatsiyalarini bajarishda, narxlarni tushirishda va qaror qabul qilishda qo'l keladi. Qisqacha aytganda, IT dan juda ko'p hollarda foydalanish mumkin.

Lekin korxonalarining barchasi ham IT dan foyda ko'rayotgani yo'q. Ko'p hollarda IT ning noto'g'ri ishlashi va buzilishi kuzatilmoqda. IT rivojlangan sari korxonalar unga bog'liq bo'lib qolmoqda.

Xalqaro aloqalar va IT. Siz Xitoy yoki Argentinani o'zingiz yashab turgan dunyoning bir qismi sifatida tasavvur qila olasizmi? IT ko'pchilik shaxslar va kompaniyalarning dunyodagi o'rnining o'zgarishiga olib keldi. Ba'zi korxonalar nafaqat mahalliy raqobatchilar bilan, balki xalqaro miqyosidagilar bilan ham bellashayotgani sir emas. Yana shunday kompaniyalar paydo bo'ldiki, ularning aniq bir mamlakatda "bosh ofisi" yo'q bo'lib, ularni maxsus milliy qarashlar va daromad olish imkoniyatlari birlashtirib turadi.

Biz korxonalarining tashqi muhitni o'rganishi lozimligini ta'kidlar ekanmiz, ular nazarini mahalliydan xalqaro miqyosga o'zgarishini ham aytib o'tishimiz lozim.

Bugungi kunda ayrim rivojlanayotgan davlatlar rivojlangan davlatlardan o'tishga xarakat qilib, IT va kommunikatsiyalarga katta xarajatlar qilmoqda. Rivojlangan davlatlar, masalan, AQShda barcha mis simlarni yangi optik tolali simlarga almashtirish juda murakkab va ko'p vaqt talab qiladi. Rivojlanayotgan, cheklangan telefon tarmoqlariga ega bo'lgan davlat uchun esa bu uncha qiyin ish emas. Jumladan, O'zbekiston Respublikasi ham keyingi davlatlar qatoriga kiradi.

Axborot texnologiya va etika. IT qo'llanilishi natijasida ayrim shaxslar o'zlarini kompyuterlashgan kuzatuv obyekti sifatida o'ylashga majbur bo'lmoqda. Fizik joylashuvni aniqlovchi, elektron pochta kuzatib turuvchi tizimlar borgan sari ommaviylashib bormoqda. Bu tizimlar turli noroziliklarni keltirmoqda (masalan: shaxsiy mulk va huquqlarning buzilishi).

ITning yangi imkoniyatlari (masalan: ishchilar kompyuteridagi o'yinlarni o'chirib tashlash yoki sotib olingan filmlar ro'yxatini saqlash) mavjud bo'lgan qonunlarni va ijtimoiy huquqlarni kamsitmoqda. Bu esa, o'z navbatida, yangi qonun-qoidalarning ishlab chiqilishi kerakligini ko'rsatmoqda.

ITning etikani buzayotganligini yana shunda ko'rish mumkinki, bu intellektual mulkni himoya qilishda uning juda ko'p kamchiliklari mavjudligidir. Kompyuter dasturlari juda osonlikcha ko'chirib olinishi mumkin. Shu tufayli Xitoyda 90%ga yaqin dasturlar noqonuniy tarzda ko'chirib olingan. O'zbekiston ham bundan mustasno emas. 1-jadvalda ko'rib chiqilgan ITning innovatsion menejmentdagi umumiy mohiyati ko'rsatilgan.

Shunga ko'ra ko'pchiligimiz axloqiy jihatdan to'g'ri qaror qabul qilishimiz kerakligini aytib o'tishimiz lozim. AT imkoniyatlari oshgan sayin, bu masalalarga ko'proq duch kelinmoqda. Bizning maqsad ham xuddi shu axloqiy qoidalarga rioya qilishlikni ta'kidlashdir.

1-jadval: Axborot texnologiyalaning innovatsion menejmentdagi asosiy mazmuni¹

Mazmun	Axborot texnologiyaning munosabati
Tashkiliy javobgarlik va o'zgarishlarga tayyor turish	Tashkilot hamelionga o'xshab tashqi muhit o'zgarishlariga moslashishi kerak. Axborot texnologiya mavjud o'zgarishlarga turli hollarda moslashishni yengillashtiradi.
Raqobat strategiyasi	Raqobattashkilot faoliyatidagi mavjud voqelikdir. Ko'pchilik harajatlarni kamaytirish, turli mahsulot va xizmatlar taklif qilish strategiyasini qo'llab, bozorda ustunlikka erishadi. IT vositalari samarali va doimo ishlatilishi natijasida tashkilot strategiyasi amalga oshiriladi.
Xalqaro munosabatlar	Axborot va kommunikatsion texnologiyalar bozor integrasiyasini osonlashtiradi. Yetkazib beruvchi xaridor, va raqobatchilar o'rtasidagi tashkiliy va xalqaro chegaralarni kichraytiradi.
Etik muammolar	IT imkoniyatlari etik bezovtalanishlar hosil qilib, mavjud qonun va jamiyat meyorlarini o'zgartiradi. Masalan, shaxsiy sirni saqlash qiyinligi, shaxsiy intellektual mulklarning o'g'irlanishi.

Zamonaviy korxonalarini boshqarish. Hozirgi zamon korxonalarini boshqarishning ko'rinishi qanday? Menejment iborasi korxonaning tirik va faoliyat ko'rsatuvchi shaklda saqlanishini anglatadi. Umuman olganda, korxonalar boshqaruvsiz, o'zidan-o'zi faoliyat ko'rsata olmaydi. Bundan tashqari, korxonalar bu bir maqsad yo'lida bir qancha shaxslardan tashkil topadi. Innovatsion menejment bir qator taktik va strategik maqsadlarni ko'zlab, yangilikka intiluvchi shaxslarni birlashtirib ish yuritishdir. Innovatsiya to'g'risida boshqaruvning bir nechta nazariyalari mavjud va ular tez o'z mohiyatini o'zgartirmoqda². Shu bilan birga, innovatsiya menejmentining tendensiyalari mavjud bo'lib, ulardan birinchisi bu – iyerarxik tuzilmadan jarayonlashtirilgan tuzilmalarga o'tishdir. Buni yana vazifaga asoslangan menejment, deb ham yuritiladi. Odatda tashkiliy tuzilma funksional irearxiya bo'lib, unda bir nechta malakali va mas'uliyat yuklangan shaxslar guruhlariga bo'lingan. Masalan, marketologlar guruhi, marketing bo'limi boshlig'iga, u o'z navbatida, marketing bo'yicha direktor o'rinbosariga va h.k. axborot beradilar.

Vazifaga asoslangan menejmentda korxonalar turli kasbdagi shaxslarni bir ishchi guruhga birlashtiradi. Bu ishchi guruh bir yoki bir nechta asosiy faoliyatlarga javobgar qilib belgilanadi. Boshqa guruhlar bir vazifani bajarish uchun birlashtirilib, so'ng yana bo'linishi mumkin. Bu bir qator kamchiliklarga ega bo'lsada, lekin bitta yutug'i bir nechta turli sohadagi malakali ishchilardan, odatiy kommunikativ qiyinchiliklarsiz foydalana olishdir.

Faoliyatni yanada yaxshilash uchun bugungi menejment falsafasi butun korxonani 6-8 kishidan iborat bo'lgan bir nechta guruhga bo'lishni tavsiya etadi. Tadqiqotlar shuni ko'rsatadiki, agar bundan ko'proq kishi bo'lsa, guruh yaxshi ishlay olmaydi. Chunki guruh kattalashgan sari guruh a'zolari ko'p vaqtini bahslashishga sarflaydi, ishga esa kam vaqt qoladi. Agar vazifa ko'p kishilik guruhni talab qilsa, bu guruhga ham bir qancha vazifalar yuklatilib, guruhlariga ajratish mumkin. Eng yirik shaxsiy kompyuterlar uchun dastur ishlab chiqaruvchi "Microsoft" kompaniyasi ham xuddi shu usulni qo'llab ish yuritmoqda.

Ikkinchi tendensiya bu eng yangi o'zgarish bo'lib, u xaridor talabini qondirishga asoslangan biznes strategiyasidir. Tarixan ko'p tashkilotlar bir mahsulot ishlab chiqarib, so'ng uni marketing va sotish texnikalaridan foydalanib, iloji boricha ko'p xaridorlarga sotishga intiladilar. Albatta o'sha vaqtda ham xaridorni maqsad markazi deb bilgan korxonalar ham bo'lgan, xuddi shular asosida hozir ko'p tashkilotlar xaridor orqali boshqariluvchi hisoblanadi. Bu tendensiya bozor klassik falsafasining aksini bildiradi: avval sizning xaridoringiz kim va unga nima kerakligini aniqlash, so'ng imkon boricha eng sifatli, eng arzon va tez vaqt orasida unga kerak bo'lgan mahsulot ishlab-chiqarishdir.

Ayrim korxonalar eng qiyin xaridorni aniqlab, uning talabini qondirish strategiyasini taklif etishadi. Maqsad shuki, agar siz eng qiyin xaridorni ehtiyojini qondira olsangiz, qolgan xaridorlarning ehtiyojini qondirish oson kechadi.

Uchinchi menejment tendensiyasi bu tashkilotlararo (asosan xaridorlar, ta'minotchilar va xatto raqobatchilar) faoliyatini birlashtirishdir va bu hamkorlikda faoliyat, deb yuritiladi. Lekin shuni ta'kidlash lozimki tashkilot ichki aloqalari kabi tashqi aloqalari ham juda muhimdir. Ammo korxonalar ayrim bozorlarda hamkorlik qilsa, ikkinchi bozorda raqobatlashishi ham mumkin.

To'rtinchi va oxirgi tendensiya bu ma'lumotlarni tashkilotlararo tez va keng miqyosda yetkazishdir. Bu odatiy holatlarga teskari bo'lib, axborotlarni to'plab so'ng tarqatishdan ko'ra, axborotlarni bevosita tezkor ravishda yetkazish ijobiy natija berishini ko'rsatadi.

1 Muallif tadqiqoti asosida tuzilgan.

2 O'zbekiston Respublikasi Prezidentining 2021-yil 1-apreldagi "Ilmiy va innovatsion faoliyatni rivojlantirish bo'yicha davlat boshqaruvi tizimini takomillashtirish to'g'risida"gi PF-6198 sonli Farmoni.

XULOSA VA TAKLIFLAR

Xulosa qilib shuni ytish mumkinki, Axborot texnologiya jamiyatda keng ko'lamda foydalanib kelinmoqda. Axborot texnologiya insonlarning aloqa qilish, ta'lim olish, ishlash jarayonlariga o'z ta'sirini o'tkazmoqda. U yana bizning dam olish, bozor qilish (xarid qilish) usullarimizni o'zgartirmoqda. Bu ayniqsa, innovatsion biznes sohasiga juda ko'p imkoniyatlar yaratmoqda. Lekin axborot texnologiya imkoniyatlari oshgan sari, u bir qator etik qarshiliklarga uchramoqda. Global va xalqaro miqyosda, geografik va vaqt masofalari tobora muhimsizlashib bormoqda.

Korxonalarni boshqarish falsafasi ham o'zgarmoqda. Ko'p istiqbolni ko'zlovchi menejerlar ishchilarni bir yoki bir nechta guruhga bo'lib, vazifa atrofiga to'plab ish yuritmoqda.

Korxonalar juda kuchli raqobat muhitida faoliyat yuritmoqda va eng muhim maqsad raqobatbardosh bo'lishdir. Buning uchta usuli mavjud. Eng kam narx qo'yish, mahsulot turini ko'paytirish, bozorni egallash. Ayrim korxonalar bu uchala usulni qo'llab ko'rmoqchi bo'ldi, lekin bu kutilgan natijani bermadi.

Uzoq davr ishlash va o'sish doimo xaridorning barcha talablarini qondirishni talab qiladi. Axborot texnologiya korxonada ichki faoliyatida katta ahamiyat kasb etib, o'zgarishlarga tez javob berish va xaridor talabini qondirishga juda qo'l keladi. Axborot texnologiyani qo'llash natijasida olinadigan foyda juda kattadir. Lekin bu imkoniyatlardan foydalanishda avval uning shaxslarga, korxonalariga va jamiyatga ta'siri natijasida yuz beradigan o'zgarishlarni anglash lozim. Korxonalar axborot texnologiyaga qanchalik bog'liq bo'lib qolsa, ular shunchalik uning xatolari, buzilishlaridan ko'p zarar ko'radilar. Har qanday kuchli vosita kabi axborot texnologiyadan ehtiyotkorlik bilan foydalanish lozim. Axborot texnologiya samarali ishlashi uchun vaqt, mablag' zarur va innovatsion boshqaruvning eng asosiy vositasi bo'lishi lozim.

Foydalanilgan adabiyotlar:

1. Al-Husseini, S., El Beltagi, I., & Moizer, J. (2019). Transformational leadership and innovation: the mediating role of knowledge sharing amongst higher education faculty. *International Journal of Leadership in Education*, 1-24.
2. Alonderiene, R., & Majauskaite, M. (2016). Leadership style and job satisfaction in higher education institutions. *International Journal of Educational Management*, 30, 140-164.
3. To'ychiyeva N. Elektron Ta'lim Tizimining Afzalliklari Va Kamchiliklari //Zamonaviy innovatsion tadqiqotlarning dolzarb muammolari va rivojlanish tendensiyalari: yechimlar va istiqbollor. –2022. –T. 1. –No. 1. –C. 40-41.
4. Nizametdinov A., Ahmedova H. Elektron ta'lim metodologiyasi rivojlantirishning usullari //Zamonaviy innovatsion tadqiqotlarning dolzarb muammolari va rivojlanish tendensiyalari: yechimlar va istiqbollor. –2022. –T. 1. –No. 1. –C. 29-31.

Yashil IQTISODIYOT va TARAQQIYOT

Ijtimoiy, iqtisodiy, siyosiy, ilmiy, ommabop jurnal

Ingliz tili muharriri: Feruz Hakimov

Musahhih: Xondamir Ismoilov

Sahifalovchi va dizayner: Iskandar Islomov

2024. № 2

© Materiallar ko'chirib bosilganda "Yashil" iqtisodiyot va taraqqiyot" jurnali manba sifatida ko'rsatilishi shart. Jurnalda bosilgan material va reklamalardagi dalillarning aniqligiga mualliflar ma'sul. Tahririyat fikri har vaqt ham mualliflar fikriga mos kelmasligi mumkin. Tahririyatga yuborilgan materiallar qaytarilmaydi.

Mazkur jurnalda maqolalar chop etish uchun quyidagi havolalarga maqola, reklama, hikoya va boshqa ijodiy materiallar yuborishingiz mumkin.

Materiallar va reklamalar pullik asosda chop etiladi.

El.Pochta: sq143235@gmail.com

Bot: [@iqtisodiyot_77](https://t.me/@iqtisodiyot_77)

Tel.: 93 718 40 07

Jurnalga istalgan payt quyidagi rekvizitlar orqali obuna bo'lishingiz mumkin. Obuna bo'lgach, [@iqtisodiyot_77](https://t.me/@iqtisodiyot_77) telegram sahifamizga to'lov haqidagi ma'lumotni skrinshot yoki foto shaklida jo'natishingizni so'raymiz. Shu asosda har oygi jurnal yangi sonini manzilingizga jo'natamiz.

"Yashil" iqtisodiyot va taraqqiyot" jurnali 03.11.2022-yildan O'zbekiston Respublikasi Prezidenti Adminstratsiyasi huzuridagi Axborot va ommaviy kommunikatsiyalar agentligi tomonidan №566955 reyestr raqami tartibi bo'yicha ro'yxatdan o'tkazilgan.

Litsenziya raqami: №046523. PNFL: 30407832680027

Manzilimiz: Toshkent shahar, Mirzo Ulug'bek tumani
Kumushkon ko'chasi, 26-uy.

Jurnalning ilmiyligi:

"Yashil" iqtisodiyot va taraqqiyot" jurnali

O'zbekiston Respublikasi Oliy ta'lim, fan va innovatsiyalar vazirligi huzuridagi Oliy attestatsiya komissiyasi rayosatining 2023-yil 1-apreldagi 336/3-sonli qarori bilan ro'yxatdan o'tkazilgan.